

УДК 378.046.4

DOI: 10.31499/2307-4906.3.2020.219096

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ЗСУ

Канова Людмила, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова.

ORCID: 0000-0001-9371-1343

E-mail: ludok_maslak@yahoo.com

Тарасенко Світлана, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова.

ORCID: 0000-0002-9781-1867

E-mail: vetka_77@ukr.net

У статті розкрито особливості професійної іноземної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ. Описано деякі проблеми підготовки військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах України. Розглянуто деякі аспекти професійної іноземної підготовки офіцерів ЗСУ. До протиріч професійної іноземної підготовки відносяться невідповідність вимог індивідуалізації навчання у зв'язку з необхідністю командної роботи під час службової діяльності офіцерів, суворе регламентація дій у військовому середовищі, формування одночасно толерантності і готовності знищити людину при виконанні бойових завдань.

Ключові слова: професійна іноземна підготовка, офіцери тактичного рівня ЗСУ, вищі військові навчальні заклади, проблеми професійної іноземної підготовки, індивідуалізація навчання, невідповідність вимог, службова діяльність офіцерів, військове середовище.

THE PECULIARITIES OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF TACTICAL LEVEL OFFICERS OF THE UKRAINIAN ARMED FORCES

Kanova Liudmyla, PhD in Pedagogy, Associate Professor at Foreign Languages Department, S. Korolov Zhytomyr Military Institute.

ORCID: 0000-0001-9371-1343

E-mail: ludok_maslak@yahoo.com

Tarasenko Svitlana, PhD in Pedagogical Sciences, Head of Foreign Languages Department, S. Korolov Zhytomyr Military Institute.

ORCID: 0000-0002-9781-1867

E-mail: vetka_77@ukr.net

The article deals with the peculiarities of professional foreign language training of tactical level officers of the Armed Forces of Ukraine. It describes some problems of training military personnel in higher military educational establishments of Ukraine. The paper also considers some aspects of the AFU officers' professional foreign language training. The contradictions of professional foreign language training include the inconsistency of the requirements for individual training in connection with the need for teamwork during military service activities. Strict regulation of actions in the military environment, the formation of tolerance, and willingness to destroy a person in combat or service also

belong to the above-mentioned problems. In order to solve the problems of foreign language preparation, it is necessary to create conditions that would encourage a willingness to communicate with different foreign language speakers. They include the rejection of unified models of learning, ignoring the learner's personal characteristics; the flexibility of constructing the educational process, the relevance of the process content side to the motivational orientations of the subjects of learning as well as motivational support of the educational process.

The educators have to oppose the devaluation of universal values, encourage cultural pluralism, tolerance, the development of different types of thinking and respect the learner's personal right to be a unique individual.

Keywords: *professional foreign language training, tactical level officers, military educational establishments, problems and contradictions of professional foreign language training, the inconsistency of the requirements, foreign language preparation, military service activity, military environment.*

Особливості військової служби, яка характеризується високим рівнем відповідальності, обмеженим часом для прийняття рішення, її динамічність, використання новітніх інформаційних технологій, експлуатація нових зразків озброєння і техніки, застосування сучасних форм і методів ведення бойових дій ставлять особливі вимоги до професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних сил України (ЗСУ) і обумовлюють необхідність удосконалення вже сформованої системи їх підготовки.

Враховуючи, що у 2019 році під егідою НАТО в Україні було проведено 21 спільне навчання, з яких 6 проводилося в Україні та 15 – за кордоном, а вже починаючи з 2020 року, військові штаби ЗСУ переходять на нові форми та організації управління військами, які діють у НАТО, актуальність проблеми професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ не викликає сумнівів.

Наразі рівень володіння іноземною мовою військовослужбовцями ЗСУ визначає STANAG 6001, який містить тестові завдання рівнів SMP 1 та SMP 2, які представлені у «Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України», затвердженій наказом Міністра оборони України від 01.06.2009 року № 267 [7].

Цей документ доповнюється наказом Міністра оборони України від 01.07.2002 року № 217 «Про затвердження Положення про курси іноземних мов у Збройних Силах України», що регламентує організацію саме курсової мовної підготовки особового складу ЗСУ [8].

Різні аспекти професійної підготовки фахівців були в центрі уваги багатьох дослідників: дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності (О. М. Аксьонова, А. О. Афанасьєв, І. Г. Радванський, О. В. Торічний); процес вдосконалення організаційних форм і методів навчання та його оцінки (Л. В. Боровик, В. В. Корнєшук, Ю. І. Сердюк, І. О. Томків, І. О. Хорєв, Ю. Г. Юрчук); оцінювання ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів та їх готовності до професійної діяльності (С. О. Кубицький); мотивація професійної діяльності (Г. С. Грибенюк, Л. М. Дунець, В. М. Клачко); різні компоненти педагогічної культури майбутніх офіцерів (В. В. Гриньков, О. М. Гомонюк, С. В. Капітанець, Ю. В. Кудінов, В. С. Маслов, С. М. Морозов, В. П. Печенізький).

Мета статті – розкрити деякі особливості та протиріччя професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах, а також запропонувати шляхи їх вирішення.

Звернемо увагу, що «професійна підготовка – це цілеспрямований процес

навчання реальних і потенційних працівників професійним знанням та вмінням з метою набуття навичок, необхідних для виконання професійних функцій». Цьому сприяють «різні форми здобуття професійної освіти – навчання у вищих і спеціалізованих навчальних закладах освіти, стажування на курсах підвищення кваліфікації, удосконалення професійної майстерності на виробництві» [3, с. 102].

Крім того, професійну підготовку можна розглядати як «процес формування сукупності фахових знань, умінь і навичок, атрибутів, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечують можливість успішної професійної діяльності» [9, с. 55].

Водночас у своїх психолого-педагогічних розвідках сучасні дослідники підкреслюють, що провідним завданням професійної підготовки фахівців сьогодні має бути процес передачі знань, формування умінь та навичок, компетентностей соціальної комунікації.

Розглянувши деякі особливості професійної підготовки, ми вважаємо, що вона повинна бути: *професійно орієнтованою* (основою професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі повинні бути військові та культурні навички, які повинні підтримуватися дисциплінами з обов'язковою професійною орієнтацією); *спрямованою на підготовку майбутніх дослідників*, для яких процес пізнання є мотиваційною основою діяльності та породжує пізнавальну діяльність; *орієнтованою на моделювання змісту та структури військової діяльності*; *грунтовною* (майбутні офіцери повинні оволодіти новітніми знаннями з основної спеціальності); *гуманітарною* (забезпечувати основу для гуманітарних знань); *здатною до інтегрування* (сприяти передачі професійної культури та оволодінню професійними навичками, міжнародному обміну з представниками різних національностей); *зорієнтованою на розвиток можливостей особистої самореалізації* (навчитися розуміти, ставити та вирішувати професійні завдання); *соціально-значимою* (змусити офіцера повірити у соціальну значимість дисципліни, яку він вивчає) [10, с. 38].

На шляху інтеграції іншомовної та професійної підготовки зустрічається цілий ряд *протиріч*: між цілями, змістом, формами організації та умовами навчальної діяльності; між орієнтацією навчання на передачу фрагментарних предметно-технологічних та іншомовних умінь і навичок, з одного боку, і необхідністю використання їхньої системи в процесі професійної діяльності – з іншого; між системністю, ситуативністю, міжпредметністю, надпредметністю, вмотивованістю використання загальних і професійних компетентностей фахівця та їхнім формуванням у рамках окремих навчальних курсів.

При підготовці військових фахівців викладачі та методисти зіштовхуються з загальними проблемами іншомовного навчання гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах. Більшість військових навчально-наукових центрів, академій, інститутів, університетів є освітніми організаціями, як правило, командної, технічної спрямованості, у яких в основі знаходиться розвиток інформаційно-технічної компетентності фахівців. Гуманітарні дисципліни зі свого боку сприяють формуванню цілісної особистості, розвитку її світогляду та моральності. Тому перед викладачами гуманітарних дисциплін загалом та іноземних мов зокрема виникає необхідність вирішити складне завдання – об'єднати технократичний і гуманітарний підхід у навчанні.

Необхідно пам'ятати, що кожна професійна область має свою «специфіку і особливості підготовки фахівців» [2, с. 210]. Система військової освіти складається з

організованої сукупності закладів освіти, що реалізують військову освіту відповідно до вимог національного законодавства, європейських стандартів та стандартів НАТО щодо забезпечення якості освіти. Специфікою підготовки військових фахівців є формування готовності служити своїй країні і народу, що пов'язано з ризиком для здоров'я і життя; залучення до службової, службово-бойової та бойової діяльності; нерозривна єдність виховання і навчання в умовах військового середовища.

Особливості військової професійної сфери впливають на всю освітню діяльність і на процес навчання іноземних мов у військових освітніх установах вищої освіти. Необхідно зауважити, що в галузі навчання військових фахівців іноземних мов є проблеми та протиріччя професійної іншомовної підготовки, які були виявлені нами з практики викладання іноземних мов курсантам і слухачам при спостереженні за освітнім процесом та при аналізі сучасної наукової літератури з теми дослідження. Виявлені протиріччя і проблеми полягають у:

- 1) невідповідності вимог індивідуалізації навчання у зв'язку з необхідністю командної роботи під час службової діяльності військовослужбовців;
- 2) суворій регламентації процедур і дій у військовому середовищі, що виступає перешкодою розвитку креативних способів вирішення завдань;
- 3) формуванні одночасно толерантності та готовності «знищити» людину при виконанні бойових, службово-бойових завдань;
- 4) недостатньому використанні запланованого на навчання часу у зв'язку зі службовою діяльністю військовослужбовців;
- 5) недостатньому розумінні «цивільними» викладачами іноземної мови особливостей професійної підготовки військовослужбовців;
- 6) невідповідності сучасних педагогічних вимог до іншомовного навчання офіцерів і умов професійної сфери вищої військової освіти [1].

Розглянемо детальніше проблеми та протиріччя професійної іншомовної підготовки офіцера тактичного рівня ЗСУ у таблиці 1.

Таблиця 1

Проблеми та протиріччя професійної іншомовної підготовки офіцера тактичного рівня ЗСУ

Педагогічні вимоги до професійної іншомовної підготовки офіцерів	Особливості професійного військового середовища
Індивідуальний підхід до навчання, врахування індивідуальних якостей тих, хто навчається.	Корпоративна культура офіцерів, яка включає обов'язкові вміння працювати в команді.
Розвиток творчих здібностей, нестандартного мислення; креативний підхід до вирішення навчальних завдань.	Необхідність дотримуватися статуту, настанов, інструкцій; єдина форма одягу; регламентований та уніфікований порядок для більшості дій.
Розвиток соціокультурної компетенції, що передбачає виховання толерантності, прийняття факту існування різних культур.	Виховання сили духу, твердості характеру, вміння постояти за себе; готовність знищувати, вражати, пригнічувати противника (представників інших країн, культур, народів).
Використання сучасних інформаційних технологій, доступність навчальних цифрових, інтернет-, медіа- та інших ресурсів, єдиного освітнього цифрового поля.	Необхідність дотримуватися вимог щодо захисту державної таємниці; жорстка регламентація інформаційної сфери.

Використання всього ресурсу запланованого на навчання часу на різні види контактної і самостійної (позааудиторної) роботи.	Великий відрив офіцерів від освітньої діяльності у зв'язку зі службовою діяльністю (наряди, караули, відрядження, польові виходи, навчання, підготовка до парадів).
Необхідність інтеграції гуманітарних і військово-професійних дисциплін; професійно-орієнтоване навчання, спрямоване на підготовку військового фахівця.	Недостатня підготовка викладачів гуманітарних дисциплін з військово-професійних, технічних дисциплін; недостатній рівень розуміння регламентованих статутних відносин.

Для подолання зазначених суперечностей та професійної іншомовної підготовки необхідна комплексна спрямована діяльність щодо створення необхідних для ефективного навчання педагогічних умов.

При цьому варто враховувати, що регламентований порядок дій з підготовки майбутніх військових професіоналів залишає простір для ініціативи і творчості, коли мова йде про вирішення нестандартних, не прописаних статутом ситуацій. Зокрема, соціокультурна компетенція, яка формується в процесі вивчення іноземної мови, передбачає пізнання іншої культури й усвідомлення через це цінності своєї [1, с. 43].

Зараз більшість вищих військових навчальних закладів мають внутрішні інформаційні мережі, оснащені сучасним навчальним обладнанням: комп'ютерами з відеопроєкторами, лінгафонними класами, інтерактивними дошками. На кафедрах розроблені електронні підручники та посібники, що в свою чергу ставить нові завдання перед сучасним педагогом щодо максимально ефективного для освітньої діяльності застосування цих навчальних ресурсів. Викладачі повинні вміти використовувати сучасне навчальне цифрове обладнання, самостійно створювати інформаційне навчальне середовище. І навіть обмежений доступ до інтернет-ресурсів повинен стати можливістю для застосування та відпрацювання перевірених досвідом, традиційних педагогічних прийомів і вправ, що вимагають реалізації власних навичок в умовах неможливості звернення до допоміжних засобів.

Відрив офіцерів від іншомовної підготовки у зв'язку зі службовою діяльністю, безумовно, відбивається на результативності навчання. Однак не варто забувати, що навряд чи будь-який цивільний заклад вищої освіти здатний організувати таке максимально наближене до професійних реалій середовище, як військова організація.

Ще одна актуальна проблема, що вимагає пильної уваги, – недостатня підготовка «цивільних» викладачів щодо особливостей військово-професійної діяльності [5, с. 336]. Викладач вищого військового навчального закладу повинен знати основи спеціальності, володіти основами професійної лексики, термінології. «Адже часто відсутність базової підготовки у викладача веде до спотворення сенсу при перекладі текстів, акцентуванню не важливої, з точки зору фахівця, інформації» [5, с. 336].

Отже, щоразу вирішуючи ту чи іншу педагогічну задачу, варто пам'ятати про специфіку професійного середовища військовослужбовців, оскільки навчання та формування особистості військовослужбовця відбуваються «в умовах догматичного освітнього середовища військового вузу» [12, с. 102].

Відомий польський педагог-гуманіст Януш Корчак представив характеристики такого типу середовища: традиція, авторитет, веління, необхідність, дисципліна, порядок; розсудливість, що доходить до пасивності; ясність, що витікає з упевненості в

собі, своїй правоті [4, с. 27]. Тільки таке «сліпе» слідування нормам, статуту, беззаперечне підпорядкування наказам формує у майбутніх військовослужбовців здатність при виконанні службово-бойових завдань, не замислюючись, швидко і правильно діяти в небезпечній для життя ситуації, виконати важливі для країни завдання і, можливо, тим самим врятувати життя не тільки собі, але і своїм товаришам.

Водночас для вирішення проблем іншомовної підготовки потрібно створити умови, які б формували готовність до ефективної комунікації з представниками збройних сил різних країн засобами іноземної мови. До них відносяться:

- відмова від уніфікованих моделей навчання, що ігнорують особистісні характеристики того, хто навчається;
- гнучкість побудови навчального процесу, його варіативність;
- відповідність змістового боку процесу мотиваційним орієнтаціям суб'єктів навчання;
- мотиваційна забезпеченість навчального процесу;
- пристосування конкретних навчальних дій до певного суб'єкту навчання [6; 11].

Для досягнення вищезазначених цілей у навчальному процесі вищих військових навчальних закладів потрібні викладачі, які знають основи військової спеціальності, володіють основами професійної лексики, термінології, мають виступати проти знецінення універсальних загальнолюдських цінностей, за зближення і співіснування народів та культур, за діалог між ними; проти авторитаризму і деструктивності в процесі навчання і виховання; за культурний плюралізм, толерантність, розвиток різних видів мислення у суб'єкта навчання, поважаючи його особистісне право на відмінність.

Отже, нами було розкрито деякі особливості професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ: навчання в умовах військового середовища, протиріччя та проблеми підготовки; запропоновано шляхи її розв'язання та визначено умови, за яких вона повинна здійснюватися у вищому військовому навчальному закладі. Визначено, що для вирішення багатьох проблем, пов'язаних з підготовкою офіцерів, перед викладачами дисциплін гуманітарного циклу, крім необхідності отримання знань основ військової спеціальності й основ професійної лексики та термінології, постає не менш важливе завдання – об'єднати технократичний і гуманітарний підхід у навчанні в процесі формування професійної іншомовної компетентності, яка є результатом професійної іншомовної підготовки офіцерів тактичного рівня.

Із вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу щодо теоретико-методичних засад підготовки особового складу ЗСУ за стандартами НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ванягина М. Р. Формирование социокультурной компетенции курсантов военных вузов в процессе изучения иностранного языка. *Высшее образование сегодня*: электрон. наук. фахове вид. 2009. URL: <https://rucont.ru/efd/258209> (дата звернення: 17.05.2020).
2. Голубев М. А., Маслов В. П., Селихина Н. В. Этапы формирования компетенций при проектировании основных профессиональных образовательных программ. *Труды военно-космич. акад. им. А. Ф. Можайского*. 2017. № 658. С. 210–217.
3. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: монографія. Київ: Знання, КОО, 2001. 254 с.
4. Корчак Я. Правила жизни / сост. К. П. Чулкова. Москва, 1990. 272 с.
5. Кучерявая Т. Л. Проблемы профессионально-ориентированного обучения иностранному языку студентов неязыковых специальностей. *Теория и практика образования в современном мире*:

- матеріали междунар. науч. конф. СПб: Реноме, 2012. С. 336–337.
6. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2002. 512 с.
 7. Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України: Наказ Міністра оборони України від 01.06.1998 р. № 267. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU767_2012.pdf (дата звернення: 19.05.2020).
 8. Про затвердження Інструкції про курси іноземних мов у Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 23.05.2017 № 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0746-17> (дата звернення: 19.05.2020).
 9. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Творча особистість у системі неперервної професійної освіти*: матеріали міжнар. наук. конф. Харків: ХДПУ, 2000. С. 54–80.
 10. Пассов Е. И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. Москва: Русский язык. Курсы, 2010. 568 с.
 11. Канова Л. П. Інтегрований підхід у формуванні готовності курсантів вищого військового навчального закладу до спілкування на міжкультурному рівні. *Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку*: [зб. наук. праць]. Житомир: ЖДУ, 2006. С. 73–75.
 12. Суханова О. В., Копаківа С. В. Размышления о возможностях учебной дисциплины «иностранный язык» при обучении курсантов: международный науч.-исслед. журнал, 2015. № 11(42), ч. 4. С. 102–103.

REFERENCES

1. Vanyagina M. R. Formirovanie sociokulturnoj kompetencii kursantov voennyh vuzov v processe izucheniya inostrannogo yazyka. *Vysshee obrazovanie segodnya – Higher education nowadays, issue 11, 42–45*. URL: <https://rucont.ru/efd/258209> [in Russian].
2. Golubev, M. A., Maslov, V. P., Selihina, N. V. (2017). Etapy formirovaniya kompetencij pri proektirovanii osnovnyh professional'nyh obrazovatel'nyh programme. *Proceedings of Military and Space Academy named by A. F. Mozhajskii, 658, 210–217* [in Russian].
3. Hrishnova, O. A. (2011). Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiinoy pidhotovky. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Korchak, Y. A. (1990). Pravila zhizni. Moscow: Pedagogicheskoe nasledie [in Russian].
5. Kucheryavaya, T. L. (2012). Problemy professional'no-orientirovannogo obucheniya inostrannomu yazyku studentov neyazykovykh special'nostej. *Teoriya i praktika obrazovaniya v sovremennom mire: proceedings of International and Scientific Conference*. Sankt Peterburg: Renome, 336–337 [in Russian].
6. Levchenko, T. I. (2002). Rozvytok osvity ta osobystosti v riznykh pedahohichnykh systemakh. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Kontseptsii movnoi pidhotovky osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy: Nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 01.06.1998 № 267. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU767_2012.pdf [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro kursy inozemnykh mov u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: Nakaz Ministra oborony Ukrainy. vid 17.05.10 № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0746-17> [in Ukrainian].
9. Nychkalo, N. H. (2000). Neperervna profesiina osvita: mizhnarodnyi aspekt. *Tvorcha osobystist u systemi neperervnoi profesiinoy osvity*: proceedings of International and Scientific Conference. Kharkiv: KhDPU, 54–80 [in Ukrainian].
10. Passov, E. I., Kuzovleva N. E. (2010). Osnovy kommunikativnoj teorii i tekhnologii inoyazychnogo obrazovaniya. Moscow: Russkij yazyk [in Russian].
11. Kanova, L. P. (2006). Intehrovanyi pidkhid u formuvanni hotovnosti kursantiv vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu do spilkuvannya na mizhkulturnomu rivni. *Aktualni problemy profesiino-pedahohichnoi osvity ta stratehii rozvytku*: Collection of proceedings. Zhytomyr: ZhDU, 2006. 73–75 [in Ukrainian].
12. Suhanova O. V., Kopakova, S. V. (2015). Razmyshleniya o vozmozhnostyah uchebnoj discipliny «inostrannyj yazyk» pri obuchenii kursantov. *International Scientific Journal, 11(42), ch. 4, 102–103* [in Russian].